

КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ НА ДЕРЖАВНОМУ КОРДОНІ ЯК ЕЛЕМЕНТ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ

*Балан Михайло Валерійович,
заступник військового прокуратора Західного регіону України
Літвін Юрій Іванович,
кандидат юридичних наук, доцент,
старший науковий співробітник науково-дослідного відділу
Національної академії Державної прикордонної служби
України імені Богдана Хмельницького*

Інтеграція України в Європейський простір є визначальною для її становлення як незалежної правової держави – рівноправного партнера європейського та світового співтовариства. Захист суверенітету України та її територіальної цілісності, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього українського народу.⁵ Питання безпеки України та кожного громадянина набуває особливої соціальної, історичної ваги. Національна безпека України – це захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз.⁶ Елементом національної безпеки, як складного багатоаспектного поняття є прикордонна безпека, під якою розуміють ступінь надійності та ефективності захисту і охорони державного кордону, а також прикордонних територій України, життєво важливих інтересів особи, суспільства та держави від потенційних і реальних зовнішніх та внутрішніх загроз.⁷ Усі суб'єкти які забезпечують та формують систему національної безпеки в Україні, у тому числі й у внутрішній сфері, можна поділити на три основних компоненти: Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів і підлеглі йому міністерства, Рада національної безпеки і оборони

⁵ Конституція України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

⁶ Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018р. № 2469-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 31. Ст.241.

⁷ Король М.О. Прикордонна безпека як складова національної безпеки України. *Освітньо-наукове забезпечення правоохоронних органів України* [Серія: Юридичні науки]. (Хмельницький, 14 листопада 2008 року) /Державна прикордонна служба України, національна академія Державної прикордонної служби України імені Б.Хмельницького. Хмельницький: НАДПСУ, 2008. С.38-39.

України, Національний банк України; - органи судової влади, органи прокуратури, Збройні Сили України, Служба безпеки України, Державна прикордонна служба України (ДПСУ) та інші військові формування, які утворені відповідно до законів України; - органи місцевого самоврядування, громадяни та об'єднання громадян.⁸ Загрози сьогодення, до яких у сфері прикордонної безпеки відносяться військова агресія з боку Російської Федерації, терористична загроза, організована транскордонна злочинність, незаконна міграція та ін., свідчать про необхідність створення нової системи забезпечення національної безпеки країни. Вирішення цих проблем потребує удосконалення інтегрованого управління кордонами з урахуванням європейських стандартів, сучасних викликів і загроз прикордонній безпеці, що буде забезпечено шляхом: побудови системи охорони державного кордону на східній та південній ділянках з урахуванням реальних і потенційних воєнних та терористичних загроз; організації спільної оперативної охорони державного кордону з державами – членами Європейського Союзу – Республікою Польща, Словацькою Республікою, Румунією та Угорщиною, а також з Республікою Молдова; поглиблення співробітництва з прикордонною службою Республіки Білорусь на центральному, територіальному і місцевому рівнях; розвитку інформаційної, оперативної, технічної, фізичної складових системи охорони державного кордону; удосконалення механізму залучення в мирний час підрозділів ЗСУ, НГУ та правоохоронних органів до посилення охорони державного кордону та суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні, припинення збройних та інших провокацій на державному кордоні.⁹ Протягом 2018 року органами охорони державного кордону України та їх підрозділами виявлено 3000 кримінальних та 77000 адміністративних правопорушень; 161 порушення повітряного простору з перетином державного

⁸ Нікітін Ю. В. Протидія злочинності в системі забезпечення внутрішньої безпеки українського суспільства: монографія. К.: ВНЗ «Національна академія управління», 2009. С.233.

⁹ Савченко О.П. Участь органів охорони державного кордону України в забезпеченні національної безпеки, незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України. *Освітньо-наукове забезпечення діяльності правоохоронних органів і військових формувань України: тези VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції (Хмельницький, 10 грудня 2015 року)*. Хмельницький: Видавництво НАДПСУ, 2015. С.196-197

кордону; 1006 осіб з підробленими документами та 100 - з чужими; виконано 56500 доручень уповноважених державних органів; затримано 3268 нелегальних мігрантів за порушення прикордонного законодавства, з них - за незаконне перетинання державного кордону 1129 осіб (у т.ч. на кордоні з Словаччиною - 405, Польщею - 252; Росією - 146, Молдовою - 133, Угорщиною - 97, Румунією - 88, Білорусією - 8), за порушення правил перебування - 2084 особи; відмовлено у в'їзді 4646 потенційним нелегальним мігрантам.¹⁰ Правоохоронним органом спеціального призначення, що реалізує державну політику у сфері безпеки державного кордону України та охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні є ДПСУ.¹¹ Згідно із ЗУ «Про ДПСУ» повноваження по забезпеченню недоторканості державного кордону та охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні покладені на ДПСУ, яка є спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади в даній сфері. Основними функціями ДПСУ є: охорона державного кордону України на суші, морі, річках, озерах та інших водоймах з метою недопущення незаконної зміни проходження його ліній; здійснення в установленому порядку прикордонного контролю і пропуску через державний кордон України осіб, транспорту, вантажів; охорона суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні; ведення розвідувальної, інформаційно-аналітичної та оперативно - розшукової діяльності в інтересах забезпечення захисту державного кордону України; участь у боротьбі з організованою злочинністю та протидія незаконній міграції на державному кордоні України та ін.¹² Правоохоронні функції органів охорони державного кордону України (ООДКУ) реалізуються у процесі адміністративно-юрисдикційної, оперативно-розшукової та кримінально - процесуальної діяльності. КПК України (2012 р.),

¹⁰ Державна прикордонна служба України. Інфографіка (Результати оперативно-службової діяльності за 2018 рік) (01.04.2019). URL: <https://dpsu.gov.ua/ua/photo-infografika-rezultati-operativno-sluzhbovoi-diyalnosti-za-2018-rik/>.

¹¹ Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018р. № 2469-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 31. Ст.241.

¹² Про Державну прикордонну службу : Закон України від 3 квітня 2003 року №661-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. №27. Ст.208.

який вніс суттєві зміни в обсяг повноважень ООДКУ як суб'єкта кримінально-процесуальної діяльності, та зміни у КК України щодо відповідальності за посягання на недоторканість державного кордону викликають потребу у вдосконаленні існуючого та науковій розробці нового криміналістичного забезпечення протидії злочинності на державному кордоні. Термін «криміналістичне забезпечення» є відносно новим у теорії науки криміналістики. Значні напрацювання вчених створили належне підґрунття для розуміння сутності та напрямів розвитку діяльності з криміналістичного забезпечення розслідування злочинів. Однак, аналіз сучасного стану злочинності взагалі, та на державному кордоні практики її протидії зокрема, свідчить про значне відставання ґрунтовних наукових досліджень криміналістичного забезпечення від потреб правоохоронних органів. Дискусії щодо поняття «криміналістичне забезпечення», які започатковані В.Г.Коломацьким у кінці 70-х років ХХ століття, не припиняється до теперішнього часу.^{13,14} Ми розділяємо точку зору тих вчених, які вважають, що криміналістичне забезпечення - це не діяльність щодо розробки криміналістичних рекомендацій, а система криміналістичних знань (рекомендацій, науково-технічних засобів, методик), яка сприяє у разі їх застосування (звернення до них практиків) успішному вирішенню завдань кримінального провадження. У даній дефініції ми вважаємо за необхідне звернути увагу на наступні ключові положення: діяльність (динамічний процес) щодо розробки криміналістичного забезпечення не є тим «продуктом», який цікавить слідчих (практиків), їх цікавить результат цієї діяльності - сукупність (система) криміналістичних рекомендацій, які сприяють (можуть сприяти) успішному розслідуванню; криміналістичне забезпечення - це результат

¹³ Коломацкий В. Г. Криминалистическое обеспечение деятельности органов внутренних дел по расследованию преступлений. *Криминалистика: История, общая и частные теории*: в 3 т. / под ред. Р. С. Белкина, В. Г. Коломацкого, И. М. Лузгина. Москва: Академия МВД РФ, 1995. Т. 1. 232 с.

¹⁴ Капітанчук Л.Ю., Літвін Ю.І. Щодо поняття криміналістичного забезпечення діяльності органів охорони державного кордону України. *Досудове розслідування: актуальні проблеми та шляхи їх вирішення*: матеріали постійно діючого наук.-практ. семінару (м. Харків, 20 жовт. 2017 р.) / редкол.: В. В. Федосєєв (голов. ред.), М. В. Членов (заст. голов. ред.) та ін. Харків: Право, 2017. Вип. 9. С.208 – 212.

поетапної розробки наукового забезпечення (криміналістичних засобів, прийомів, методів);¹⁵ криміналістичне забезпечення не охоплює організацію забезпечення слідчої діяльності – створення умов для сприйняття та використання практикою цих рекомендацій. Впровадження розроблених рекомендацій в практику здійснюється перш за все криміналістичними науково-практичними підрозділами.¹⁶

Таким чином, на нашу думку, криміналістичне забезпечення протидії злочинності на державному кордоні – це система криміналістичних рекомендацій, засобів, прийомів та методів, які адресовані відповідним суб'єктам правоохоронної діяльності у сфері забезпечення прикордонної безпеки та сприяють у разі їх застосування ефективному розслідуванню порушень державного кордону.

ПРІОРИТЕТНІ МЕХАНІЗМИ ФОРМУВАННЯ ТА РЕЛІЗАЦІЇ СУЧАСНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВНОЇ БЕЗПЕКИ В ГУМАНІТАРНІЙ СФЕРІ УКРАЇНИ

Баюк Микола Іванович,

кандидат наук з державного управління, директор Хмельницького центру перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, державних підприємств, установ і організацій

Гострою, актуальною темою сьогодення стало вироблення та ефективне провадження політики національної безпеки, і зокрема, її важливої складової – державної безпеки гуманітарної сфери (далі – ДБГС). Провідним у вирішенні цього складного завдання, є в першу чергу забезпечення безпеки і реалізації інтересів та цінностей держави в гуманітарній сфері – освіті, релігії, інформації, культурі, науці, охороні здоров'я, адже саме на державному рівні закладається фундамент ефективної реалізації політики щодо захисту індивідуальних

¹⁵ Черноус Ю. М. Криміналістичне забезпечення розслідування злочинів: монографія. Вінниця: ТОВ «Нілан – ЛТД», 2017. С.49.

¹⁶ Бахин В.П. Криминалистика. Проблемы и мнения (1962-2002). Киев, 2002. С.21.